

Zoran Janjetović

SRBI I NEMCI U VOJVODINI: NEGATIVNA ISKUSTVA ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

Uvek kada dva naroda žive jedan pored drugog ili izmešani, postoje mogućnosti da dođe i do međusobnih sukoba. Da li će do njih zaista i doći zavisi od mnogobrojnih faktora. Često se susedni narodi instrumentalizuju za ciljeve svojih ili nečijih tuđih vlastodržaca. Zbog usijanih glava kojih ima u svakom narodu i zbog nedobronamernih i koristoljubivih, od kojih takođe nijedan narod nije pošteđen, konflikte među susedima je često teško ili čak nemoguće izbeći. U ovom predavanju će biti reči o sukobima i napetostima između vojvođanskih Srba i Švaba tokom gotovo dva ipo veka njihovog, to treba istaći, uglavnom mirnog i dobrosusedskog, suživota.

Odnosi Srba i Nemaca datiraju još iz Srednjeg veka, kada je veliki župan Stefan Nemanja uspostavio vezu sa carem Svetog rimskog carstva nemačke nacije, Fridrihom Barbarosom koji je sa svojim krstašima prolazio kroz Srbiju na putu za Svetu zemlju. Dodiri koji su tada uspostavljeni, uz prekide i promenu intenziteta traju do današnjih dana. Odnosi Srba i “najmlađeg nemačkog plemena”, Podunavskih Švaba, su pak mnogo novijeg datuma: uspostavljeni su tek kolonizacijom Nemaca na prostore buduće Vojvodine u XVIII veku. Njihov veliki značaj leži u činjenici da je njima uspostavljena stalna neposredna veza srpskog sa nemačkim narodom: odnosi se više nisu svodili na odnose pojedinih srpskih velikaša sa pojedinim nemačkim vladarima ili plemićima, putopisaca i trgovaca jednog naroda sa predstavnicima onog drugog, ili odnose Srba sa austrijskim činovnicima i oficirima. Po doseljavanju Švaba, između Srba i Nemaca se uspostavlja najdirektniji široki dodir između pripadnika dva naroda na teritoriji koja je postala zajednička i na kojoj će se od tada odvijati u mnogo čemu zajednički život, pun međusobnih uticaja i svakovrsne razmene.

Gotovo dvestopedesetogodišnji zajednički život Srba i Nemaca u Vojvodini protekao je, kako smo već napomenuli, uglavnom mirno i prijateljski. Odnosi nisu bili niti preterano bliski, niti preterano emotivni (kao što je to bio slučaj sa Mađarima), ali su bili uglavnom korektni i dobrosusedski. Pa ipak, sukoba i napetosti je bilo. Najveći konflikti su nastajali za vreme velikih istorijskih potresa koji zatalasali celu Evropu. Bio bi zaista istorijski kuriozitet da ovi potresi nisu uzburkali i odnose vojvođanskih Srba i Nemaca. Cilj ovog izlaganja je da ukratko opiše glavne sukobe tokom viševekovnog zajedničkog života koji su nastajali tokom ovih svetskih bura i povremene napetosti u međusobnim odnosima i da pokuša da objasni njihove uzroke. Nije namera ovog predavanja da prikaže celinu odnosa između delova dva naroda u Vojvodini, iako bi time slika bila potpunija, vedrija, ali verovatno i manje dinamična.

Prva mogućnost za sukobe ukazala se u XVIII veku prilikom naseljavanja Nemaca u Južnu Ugarsku. Iako se kolonizacija Švaba odvijala uglavnom mirno, Srbi su katkada imali razloga za nezadovoljstvo budući da su im nekad oduzimani pašnjaci koji su onda deljeni nemačkim ratarima. Srbi su u to vreme bili pretežno stočari i delom su pripadali

starsedelačkom stanovništvu Južne Ugarske. Zato su se čak i oni doseljeni 1690. osećali tu više kod kuće od Nemaca koji su u nekim slučajevima došli tek nekoliko decenija kasnije. Suprotnosti su pooštrene povremenim smeštanjem Švaba u srpske kuće. U nekim slučajevima su Srbi morali da naprave mesto Nemcima - oni su bili iseljeni a umesto njih naseljeni su Švabe. Bilo je doduše i obrnutih slučajeva, iako znatno ređe. Sve su ovo bile populacione mere bečkog dvora. Nemci nisu dolazili u Južnu Ugarsku da bi bili oruđe imperijalističke politike, već iz sasvim ljudske težnje da sebi obezbede bolju egzistenciju od one koju su imali u starom zavičaju. Njihovo naseljavanje je usledilo, iako usmeravano od carskog dvora, pre svega iz ekonomskih razloga. Njihov zadatak je prvenstveno bio da zemlju zapustelu tokom 150 godina turske vladavine što pre ponovo privedu kulturi. Kao privredno najsposobniji, oni su za Dvor bili najpogodniji naseljenici. Ako su nacionalno-politički razlozi uzimani u obzir od dela nadležnih funkcionera, oni su bili od drugorazrednog značaja, utoliko pre što su Nemce naseljavali i mađarski magnati. U svakom slučaju, i ta nacionalna funkcija o kojoj su pojedini nadležni pojedinci razmišljali, bila, je ne samo drugorazredna, već je bila uperena protiv Mađara, a ne protiv Srba, kako su srpski nacionalisti kasnije tvrdili. Pored toga, ne treba nikako smetnuti s uma da su uz Nemce naseljavani i pripadnici raznih drugih naroda. Drugim rečima, ciljevi su bili pre svega ekonomski a ne nacionalni, a i oni koji su bili nacionalni, iako su bili usmereni na razbijanje mađarske kompaktnosti, nisu imali za cilj germanizaciju, kako se kasnije često bez osnove tvrdilo. Ovo se posebno jasno vidi iz činjenice da uz to što su činili manjinu stanovništva, Švabe nisu počeli da se nacionalno bude sve do pred kraj XIX veka. Kao nacionalno nesvesni, a tokom XIX stoleća i sve podložniji mađarizaciji, oni nisu nikako mogli da služe kao instrument germanizacije

Sukobi prilikom naseljavanja u suštini predstavljaju pradačni sukob stočara (koji gube zemlju) i zemljoradnika (koji je na račun stočara dobijaju). U tom smislu ne bismo mogli govoriti o nacionalnom sukobu u pravom smislu reči, iako je kasnije ovaj konflikt interesa dve različite socijalne grupe, retroaktivno uglavnom tako posmatran. Sličnih sukoba je oduvek u istoriji bilo, a u ovom slučaju intervencijama vlasti, postepenim uzajamnim prilagođavanjem, kao i navikavanjem Srba na zemljoradnju: dva naroda su počela jedan od drugog da uče - Nemci jezik, i sve što je bilo vezano za stanje u njihovom novom zavičaju, a Srbi modernije poljoprivredne i zanatske metode.

Pa ipak, budući da su Švabe bili privredno sposobniji, i često sa većim olakšicama od strane Dvora, brže su i napredovali. Ovo je ponekad izazivalo zavist, pa i strah kod Srba, a to je značilo stvaranje novog konfliktnog potencijala za budućnost.

Nemci su se prvenstveno interesovali za privredu i materijalni napredak. Kao i iseljenicima u Ameriku, duhovne težnje su im bile tuđe. Za preko 200 godina istorije Podunavske Švabe su dali svega nekoliko spomena vrednih intelektualaca od formata. Ako se to uporedi sa nemačkom prosekom, rezultat deluje još skromnije. Srbi su pak često bili skloni da daju prednost velikim idejama o slobodi i nacionalnosti, zanemarujući ili žrtvujući za njih svoj materijalni napredak. Iz ove pre svega mentalitetske razlike, proizašao je prvi ozbiljni sukob vojvođanskih Srba i njihovih nemačkih komšija. Do njega je došlo za vreme revolucije 1848/49. (Uzged budi rečeno, činjenica da je do prvog ozbiljnog sukoba došlo tek posle 130-140 godina zajedničkog življenja, pokazuje da su međusobni odnosi bili uglavnom korektni i dobrosusedski.)

Materijalistički orijentisani Švabe, došavši iz različitih delova Nemačke i pripadajući dvema zavađenim religijama, za razliku od prekaljenih Srba, nisu imali nacionalne svesti. To je bio razlog što su 1848. lako podlegli sirenskom zovu mađarskog liberalizma koji je svim stanovnicima Ugarske obećavao jednaka *građanska* prava, svetlu ekonomsku perspektivu i mogućnost uspona na društvenoj lestvici. Nacionalno nesvesni i politički potpuno neiskusni Švabe nisu videli opasnost za očuvanje svoje nacionalnosti. Društveni i privredni napredak

bili su im jedino važni. Zbog toga nisu oklevali da se idejno, a ređe i praktično priključe mađarskom liberalizmu.

Srbi su, kao i ostali narodi Ugarske, isprva takođe pozdravili mađarsku revoluciju. Njihovo razočarenje je međutim nastupilo brzo, i bilo je utoliko veće. Uskoro je postalo jasno da mađarskim vođama ne pada na pamet da odstupe od kursa mađarizacije koji je postepeno, ali sve jače, sproveden od kraja XVIII veka. Pošto su srpski nacionalni zahtevi grubo odbijeni, sukob sa Mađarima je bio neizbežan. Švabe su simpatisale Mađare, ali su kao privrženici reda, mira i rada, obično izbegavali da aktivno učestvuju u događajima, sem ako ih prilike na to ne bi primorale.

Treba imati na umu da nacionalni frontovi u revoluciji nisu nipošto bili sasvim jasno definisani: više mađarskih pukova se borilo na austrijskoj strani u vojsci Radeckog u severnoj Italiji, nemačkih vojnika i oficira bilo je u mađarskoj vojsci, a neki od istaknutih mađarskih funkcionera su bili Srbi. S druge strane, nije praktično bilo Mađara na srpskoj strani, dok je broj Nemaca koji su pristali uz Srbe takođe bio mali (iako su neki od njih vodili važne privredne - a koje bi drugo - resore u srpskoj upravi.)

Budući da su Srbi oružjem hteli da sebi izbore nacionalnu autonomnu teritoriju (na kojoj bi uostalom oni bili manjina), a da su Mađari to isto tako silom želeli da spreče, došlo je do oružanog sukoba. Srpski vođe su hteli da pridobiju pripadnike ne-srpskih naroda na svojoj teritoriji, ali im to nije polazilo za rukom: Mađari su se držali svojih sunarodnika, Rumuni zbog crkvenog sukoba sa Srbima nisu hteli da sarađuju, dok su Nemci, nadajući se građanskim i privrednim slobodama od ugarske vlade, pre bili skloni da drže stranu ovoj nego srpskom Glavnom odboru. Od ne-srpskih naselja je zatraženo da predaju oružje i da pristupe Srbima, a gde to nije ispunjeno, naselja su na silu zauzimana ili paljena. Tako su se Švabe sticajem okolnosti našle na strani suprotnoj od Srba, iako ovi sa njima, za razliku od Mađara, nisu imali nikakav direktan sukob interesa. U srpskoj pozadini je stalno dolazilo do ustanaka ne-srpskih nacionalnosti, dok srpske vlasti često nisu bile u stanju da sprovedu bezbednost i ravnopravnost narodnosti koje su proklamovale.

Koliko je situacija bila zamršena i nekad paradoksalna, pokazuje srpski napad na Belu Crkvu. Bitka za ovaj pretežno nemački gradić je ušla u istoriju mađarske revolucije kao jedna od najznačajnijih tokom revolucije u Južnoj Ugarskoj. Borba za ovaj gradić je imala sve odlike krvavog i nemilosrdnog nacionalnog rata kakav se vodio širom zemlje. Bitka je bila teška, praćena velikim žrtvama i razaranjima, ali i pogromom srpskog stanovništva u gradu koje je sa ili bez razloga osumnjičeno za pružanje pomoći napadačima. Mađari su hrabrost Nemaca u odbrani Bele Crkve upisali zlatnim slovima na stranice svoje vojne istorije. Primer belocrkvanskih Švaba istovremeno simbolizuje instrumentalizaciju Nemaca od strane Mađara za svoje nacionalne ciljeve. Za razliku od Srba koji su vrlo brzo uvideli da ih bečki dvor koristi za svoje ciljeve, švapski nacionalni preporoditelji će tek više decenija kasnije shvatiti da su Mađari upotreбили Švabe za odbranu svojih nacionalnih interesa. Sukobi 1848/49. su još dugo ostali u ružnom sećanju kako Srba, tako i Nemaca, a kad je krajem veka deo Švaba počeo da uviđa da su u stvari Srbi prirodan saveznik a Mađari prirodan neprijatelj, za mnoge Nemce je već bilo kasno: velik broj ih se već nepovratno odnarodio i čak postao progonitelj nacionalnih težnji kako svog, tako i težnji drugih naroda Ugarske .

Revolucija 1848/49. je za Švabe bila značajna i po tome što se na njenom samom kraju javio prvi proplamsaj nacionalne svesti kod njih. On je svoj izraz našao u tzv. Bogaroškoj peticiji. U njoj su Švabe izneli svoje nacionalne zahteve po ugledu na Srbe i Rumune. Baš kao i zahtevi drugih naroda, i njihovi su potpuno zanemareni od bečkih vlasti. Što se Srba tiče, oni su, kako je to duhovito opisao savremeni aforizam, za nagradu dobili ono što je Mađarima dato za kaznu. Švabama je kao mirnim, marljivim, apolitičnim i što je u tom trenutku bilo možda najvažnije, anacionalnim, progledano kroz prste za njihovo očijukanje sa Mađarima tokom revolucije.

Novostvoreno uređenje se međutim na sasvim neočekivan način odrazilo na međunacionalne odnose u Južnoj Ugarskoj. Bečki apsolutizam koji su sprovodili Bahovi husari, služeći se pri tome uglavnom nemačkim jezikom, izazvao je kod Srba odijum prema Nemcima i svemu što je bilo nemačko, s jedne i, paradoksalno, snažne simpatije prema Mađarima s druge strane, što su ovi (do početka 1860ih), dok im je to trebalo, znali da podstiču. Tako su se Švabe ni krivi ni dužni u očima Srba našli kao krivci za opresivne mere policijskog bečkog režima.

Medeni mesec Srba i Mađara je ipak bio kratkotrajan. Već od sredine šezdesetih odnosi se hlade, da bi od Nagodbe 1867. ostali više-manje konstantno loši do 1918, pa i kasnije. Novo stanje se na Švabe dvojako odrazilo. Od Nagodbe sve se više ambicioznih i imućnih seoskih Švaba mađarizuje. (Švapsko građanstvo se do tog vremena već potpuno pomađarilo.) S druge strane, Srbi ih doživljavaju kao opasne ekonomske takmace, a uz to i dalje moraju da podnose odium zbog politike bečke vlade koju su Srbi, ne sasvim ispravno, i dalje smatrali nemačkom. Ovo im je onemogućavalo da vojvođanskim Nemcima pristupe onako kako bi bilo logično, tj. kao potlačenoj manjini u Ugarskoj, što su ovi u stvari i bili. Sve navedeno, uz apolitičnost i nacionalnu neosvešćenost Švaba, onemogućavalo je da Srbi u Švabama nađu saveznike u borbi protiv mađarizacije.

Međusobni odnosi u poslednjoj trećini XIX veka su ipak proticali u miru i dobrosusedstvu. Prilika da se oni poremete javila se u vreme pred ukidanje vojne granice i njeno ponovno uključivanje u Ugarsku. Suprotni nazori i tažnje dva naroda su ponovo došli do izražaja. Dok su Nemci od njenog ukidanja očekivali veće mogućnosti za ekonomski razvoj i veće ruštvene slobode, Srbi su se plašili da će i deo srpskog naroda koji je do tada ipak bio zaštićen od mađarizacije, sada takođe biti njoj podvrgnut. Nemci su se želeći ukidanje granice tako ponovo našli na istoj liniji sa Mađarima, dok su Srbi sa Rumunima bili na drugoj strani. Kao i 1848. Švabe, gledajući pre svega privredne interese, još uvek nisu uviđali opasnost za svoju nacionalnost koje su Srbi (i Rumuni) i te kako bili svesni. Dalje moguće zaoštavanje odnosa je presekao Beč svojom odlukom da se Granica ukine i ponovo pripoji Ugarskoj. Da su Srbi a ne Švabe bili u pravu, pokazao se krajem veka, kad će neki od bivših graničarskih gradova postati glavni centri švapskog nacionalnog buđenja. Budući da je nacionalno buđenje ugarskih Švaba počelo baš u Južnoj Ugarskoj gde su Nemci živeli izmešani sa Srbima, jasno je da višedecenijska borba Srba tih krajeva za svoja nacionalna prava ipak nije ostala bez traga i kod dela njihovih nemačkih komšija.

Dalji odnosi do kraja Prvog svetskog rata su proticali mirno. U tom periodu glavni uzrok napetosti je bila ekonomska nejednakost, tj. konkurencija. Marljivi i štedljivi švapski seljaci su odavno već imali tendenciju da šire kupovinom svoj posed na račun manje ekonomski sposobnih pripadnika drugih nacionalnosti. Srbi su tek krajem XIX veka počeli da se uspešnije suprotstavljaju ovom mirnom nemačkom širenju, organizacijom zadruga i štedionica. Treba međutim istaći da širenje nemačkog zemljoposeda nije bilo ni u kakvoj funkciji nekakvog "nemačkog prodora na Jugoistok": tipično je bilo da su najimućniji nemački seljaci bili istovremeno i najveći mađaroni, dok su njihovi sinovi imali najčešće sklonost da se putem školovanja potpuno mađarizuju. Uz konkurenciju na privrednom polju, kraj stoleća je doneo prve primere političke saradnje nacionalno svesnih Švapskih političara koji su počeli nacionalno buđenje svog naroda i njihovih mnogo iskusnijih srpskih kolega. Drugim rečima tada, kao ni ranije, a ni kasnije, odnosi nisu bili jednoznačni.

Kraj Prvog svetskog rata je doneo ne samo kraj jedne epohe već je uz mogućnost rešavanja starih suprotnosti, stvorio i nove koje će opterećivati svet i međunacionalne odnose narednih decenija. Iako se mislilo da će uništenje Austrougarske rešiti velik broj nacionalnih pitanja, pokazalo se da je gotovo isto toliko novih nacionalnih pitanja njenim nestankom bilo otvoreno.

U jesen 1918. svi narodi Habsburške Monarhije su počeli da stvaraju svoja nacionalna veća. Politički slabo aktivni Švabe su paradoksalno stvorili dva rivalska, ali se u Južnoj Ugarskoj njihov uticaj skoro i nije osećao. Mnogo je značajniji bio uticaj Banatskog narodnog veća u Temišvaru koje je uglavnom bilo pod uticajem nemačkih socijal-demokrata lojalnih Ugarskoj. Na teritoriji Vojvodine Nemci su retko osnivali čisto svoja narodna veća. Bili su uglavnom ili članovi mađarskih ili su se držali po strani, iako su gde je trebalo, ponekad zajedno sa Srbima i drugima, učestvovali u narodnim gardama koje su održavale red. U dosta haotičnoj situaciji te jeseni, srpski i švapski interesi su se ponovo našli suprotstavljeni. Srbi su shvatili da je kucnuo dugo željeni čas oslobođenja. Pri tome su previđali da druge narodnosti sa iste teritorije to možda neće baš tako doživeti. Podršku Slovaka i Rusina su lako dobili, ali im nije uspelo da pridobiju i Nemce uz čiju bi podršku imali natpolovičnu većinu protiv Mađara. Razlog je ležao u višedecenijskoj mađarizaciji koja je ostavila duboke tragove u potpunom odnarođivanju dela Švaba, odnosno nacionalnoj uspavanosti većine. Duboko usađen refleks za poštovanjem vlasti i pro-mađarsko raspoloženje vezivali su ih za državu koja je imala hiljadugodišnju istoriju i na čijoj su teritoriji već dva veka živeli. Malena i siromašna Kraljevina Srbija koja se nije mogla podićiti tako dugom istorijom, nije u očima Švaba mogla da se meri sa sjajem, veličinom i tradicijom zemalja krune Sv. Stefana. Novu jugoslovensku državu su zbog njenog slovenskog, dobrim delom srpskog, karaktera doživljavali kao potpuno tuđu. (Ovaj utisak je morao biti posebno jak kod onih Švaba koji su odslužili vojsku na Kosovu ili negde drugde na jugu.)

Ovakav stav južno-ugarskih Nemaca našao je odraza u peticiji konferenciji mira i u aktivnostima Banatskog narodnog veća, koje se zalagalo za ostanak Banata (i Bačke) u Ugarskoj, ili u drugim, manje poželjnim, varijantama za nezavisan Banat, ili bar za to da Bačka i Banat pripadnu nepodeljeni onoj zemlji kojoj će pripasti prestonica Banata Temišvar. Ni jedna od ovih opcija nije bila prihvatljiva za Srbe, tim pre što je dosta rano postalo jasno da će Temišvar pripasti Rumuniji. Na kraju je granicu nacrtala Konferencija mira, ne obazirući se mnogo ni na želje rivalskih država, a još manje na želje Podunavskih Švaba.

Povlačenjem novih granica Švabe su ne samo izvučeni iz geografskog i istorijskog konteksta svoje dotadašnje egzistencije, već su se našli podeljeni između tri države, sa svim posledicama koje to donosi. Budući da su Srbi s pravom ili ne, smatrani za vodećeg činioca u novoj državi, u odnosu na druge narode, a posebno na nacionalne manjine, oni su se našli u položaju sličnom onom u kome su Nemci bili u Austrougarskoj: Srbi su kao narod sad morali da snose odgovornost i trpe mržnju za sve što je činila vlada, u kojoj su, istina, dominirali srpski političari. Preterani nacionalni ponos zbog oslobođenja i ujedinjenja je kod dela Srba izazvao netrpeljivost prema manjinama, posebno ako su te manjine bile delovi nekad vladajućih naroda. To su na svojoj koži morali da oseću i vojvođanski Nemci, iako su i oni u stvari bili samo potlačena manjina u bivšoj Ugarskoj.

Oni su se relativno brzo pomirili sa time da će nadalje živeti u Kraljevini SHS, ali se kod njih ni posle 20 godina nije razvio stvarni osećaj lojalnosti. Ovo im mnogi Srbi nisu mogli oprostiti, previđajući objektivne razloge koji su otežavali stvaranja osećanja privrženosti novoj domovini. Ti razlozi su, uz gore navedene razloge psihološke prirode, bili u neblagonaklonoj državnoj politici koja je uz izvesne varijacije primenjivana prema svim nacionalnim manjinama, pa i Nemcima. Srbe kao državotvorni narod Švabe su često smatrali odgovornim za greške državne politike, a njih je bilo dosta.

Koje su bile glavne zamerke jugoslovenskih Nemaca državi u kojoj su živeli? Njih je bilo u raznim oblastima. U školstvu su posle određenih ustupaka u cilju odvajanja Nemaca od Mađara tokom prvih nekoliko godina, zavedene dosta restriktivne mere koje su nastavu na maternjem jeziku svodile na samo prva 4 razreda osnovne škole, uz nemogućnost otvaranja privatnih škola. Uz to išlo se na to da se broj manjinskih đaka i odeljenja što više smanji putem tzv. analize prezimena (deca sa slovenskim prezimenima ili nekim slovenskim pretkom nisu

se mogla upisati u manjinska odeljenja). Što se Nemaca tiče, stanje je donekle, iako ne znatno, poboljšano posebnim ustupcima 1930/31. koji su učinjeni u cilju zblizavanja sa Nemačkom. Država se takođe trudila da oteža studiranje pripadnicima nacionalnih manjina u njihovim matičnim zemljama, iako uspeh u ovome nije nikad bio zadovoljavajući sa državnog stanovišta.

U agrarnoj reformi Nemci su zaobiđeni. Od njih je doduše oduzeto malo zemlje, ali njihovi bezemljaši su izuzeti iz njene raspodele. Pored toga, mnogo više zemlje je oduzeto od nemačkih opština. Švapski nadničari i zakupci su bili pogođeni nestankom veleposeda na kojima su nekad radili.

U političkom životu Nemci i druge manjine na teritoriji bivše Habsburške Monarhije pod izgovorom da rok opcije nije još istekao, nisu imali pravo glasa do 1923, iako su morali da plaćaju poreze i da služe vojsku kao i svi drugi državljani. Lokalni izbori su u Vojvodini sprovedeni tek 1927, da bi se od 1929. opštinske vlasti ponovo postavljale dekretom, po pravilu iz redova Srba a ne pripadnika većinske narodnosti u opštini. (U južnim krajevima države situacija je bila nešto drugačija.)

Mogućnosti da se Nemci zapošljavaju u opštinskoj službi su tako bile male, dok je zaposlenje u državnoj službi bilo još teže, na višim mestima u hijerarhiji praktično nemoguće.

Pored ovoga i povremenog nasilja i grubosti državnih organa, vojvođanski Nemci su bili izloženi i nasilju nacionalističkih organizacija kao što su bile ORJUNA, SRNAO ili četničke organizacije, koje nisu prezale ni od terorističkih napada na predstavnike manjina i njihove ustanove. Sem toga individualni ispadi nezadovoljnika na obe strane su pogoršavali odnose. Sa švapske strane ispadi su uglavnom bili sa pro-mađarskih pozicija dvadesetih godina, dok se tridesetih godina množe pro-nacistički ekscesi.

Od početka tridesetih godina dolazi postepeno do prodora nacističkih ideja koje donose mladi nemački intelektualci uglavnom školovani u Nemačkoj i Austriji. Oni su igrali na kartu socijalnog nezadovoljstva nižih slojeva Švaba zbog ekonomske krize, kao i nezadovoljstva omladine starim rukovodstvom koje je s jedne strane akumuliralo u malo ruku mnogo funkcija, dok s druge strane nije bilo u stanju da svojom umerenom politikom od države izbori začajnije ustupke za nemačku manjinu. Borba mladih i starih nije bila ni kratka ni laka. Najzad su 1939. mladi, tj. nacisti, preovladali. Pri tome je bila odlučujuća intervencija iz Rajha, što je bilo u skladu sa spoljnom i unutrašnjom politikom Nemačke.

Za 10-12 godina u Jugoslaviji je stasalo više generacija Švaba koji tokom školovanja nisu bili izloženi mađarizaciji i koje nikakve lepe uspomene nisu više vezivale za Ugarsku. Već je Prvi svetski rat doneo buđenje nacionalne svesti kod Podunavskih Švaba, a prestanak mađarizacije je uprkos lošem stanju neamčkog školstva u Jugoslaviji, zahvaljujući radu Kulturbunda i nemačkoj štampi, omogućio da nacionalno osveščivanje Švaba u Jugoslaviji uznapreduje mnogo brže nego što je to bio slučaj kod Švaba koji su ostali u Mađarskoj. Tragedija je bila što je uporedo sa ovim nacionalnim osveščivanjem došlo i do jačanja nacizma u Nemačkoj. Folksdojčeri koji su od ranije imali naviku da traže pomoć iz Rajha, sad su nesvesno postali oruđe nemačke imperijalne politike.

Mnogim Srbima, posebno nacionalistima, nenaviknutim na nacionalno eksponiranje Švaba, svaka njihova nacionalna manifestacija je smetala. Kada su nemačke priredbe počele sve više da poprimaju nacistički karakter uz sve izazovnije držanje Nemaca, negodovanje Srba je postalo opšte a nacionalni odnosi su se zaoštrili. Verovatno preuveličane vesti o folksdojčerskim para-vojnim grupama (koje do samog rata nisu stekle čvrstu organizacionu strukturu), povećavale su kod Srba strah i nepoverenje. Baš kao što su Švabe često ocenjivali Srbe kroz politiku jugoslovenskih vlasti, Srbi su počeli da ocenjuju Švabe ne samo kroz njihove sopstvene akcije (koje su često bile izazivačke), nego i kroz neomiljenu politiku Hitlerove Nemačke. A ta politika je bila agresivna. Iako njena oštrica nije bila uperena protiv Jugoslavije, izazivala je kod Srba zabrinutost i odbojnost, između ostalog i zbog neskrivene

nacističke propagande među jugoslovenskim Nemicima. Prirodnoj sklonost manjina da bez mnogo razmišljanja podržavaju zemlju maticu nisu ni Švabe izbegli, utoliko pre što je praksa pokazala da svoj položaj mogu popraviti samo osloncem na Nemačku. Previđali su međutim negativnu reakciju državnih naroda na takvo ponašanje. Tražeći oslonac u Nemačkoj zbog nepopustljivosti jugoslovenskih vlasti, još od pre 1933, folksdojčeri su završili kao oruđe nacističke politike, što ih je dovelo u sukob sa srpskim komšijama.

Ovako zaoštreni međunacionalni odnosi su tokom marta i aprila 1941. našli svoj odraz u pojedinačnim izgedima protiv Švaba posle odbacivanja Trojnog pakta, hapšenju nemačkih talaca pred nemački napad na Jugoslavju i učešću folksdojčerskih para-vojnih grupa u Aprilskom ratu na strani Nemačke. Ove grupe su razoružavale jugoslovenske jedinice, zauzimale i čuvale strateške objekte, ali i učestvovala u prvim masovnim ubistvima i pljački. Kako to obično biva, mnogi stari računi su u tim smutnim danima na brzinu izravnati. Nije poznato kolika je bila brojčana snaga nemačkih par-vojnih jedinica, niti ko je sve od Srba i iz kog razloga (političkog, ličnog, iz koristoljublja, za odmazdu) stradao. Međutim činjenica da su para-vojne formacije delovale i da su Srbi ubijani od Švaba, ostavila je dubokog traga u svesti vojvođanskih Srba. Rat po pravilu briše suptilne individualne razlike a ljudi više ne pitaju za pojedinačne krivce već neprijatelja posmatraju kao kolektivitet. To se delom desilo i u srpsko-švapskim odnosima 1941-44, iako tu slika nikad nije postala sasvim crno-bela.

Podelom Jugoslavije, izmenio se ponovo položaj Švaba. U skladu sa tim promenio se i njihov odnos prema Srbima. Dok su u Bačkoj i Baranji oba naroda bila nacionalne manjine (iako su Nemci naravno bili u nešto povoljnijem položaju), u Sremu i Banatu folksdojčeri su postali i nominalno ravnopravni sa vladajućim narodom. U Sremu su se sa Hrvatima otimali o prevlast, od čega su neretko Srbi imali koristi. U Banatu su pak folksdojčeri bili nosioci vlasti i izvršiocu u ime nemačkih okupacionih vlasti iz Beograda, dok su nominalno državotvorni Srbi svedeni na status pokorenog neprijatelja. Baš tu su se odnosi najviše pokvarili. Milom ili silom Švabe su učestvovali u policijskim i vojnim akcijama protiv partizana, ali i civilnog stanovništva, streljanjima, represalijama, služili su kao stražari u koncentracionim logorima i zatvorima ili kao činovnici u administraciji. Deo njih je okrvavio ruke ili iskoristio priliku da se obogati na račun srpskih (i jevrejskih) komšija. Primeri prijateljstva i nesebične pomoći kakvih je takođe bilo, nisu mogli da iz sećanja Srba izbrišu ove loše postupke, tim pre što je često bilo teško razlikovati zločine i akcije folksdojčera od zločina i akcija Nemaca iz Rajha.

U tzv. NDH takođe je dolazilo do sukoba. Iako je i ovde bilo Nemaca koji su iskoristili nesreću srpskih suseda, inicijativa je ovde ipak bila na srpskoj strani. Naterani na otpor ustaškim terorom, Srbi su napadali i švapska sela, budući da su zbog predratnih napetosti, događaja od aprila 1941, i zbog svog privilegovanog položaja u NDH, Švabe smatrani za prirodne saveznike Ustaša, pa samim tim i neprijatelje Srba. I Nemci NDH su učestvovali u vojnim i policijskim akcijama protiv pretežno srpskih partizana, ali zbog njihovog srazmerno malog broja, prevlast nije bila na njihovoj strani. Pa ipak, zločini folksdojčerske SS-divizije Princ Eugen baš na teritoriji NDH doprineli su porastu mržnje prema Švabama među Srbima uopšte.

Jesen 1944. donela je preokret u istoriji kako Srba, tako još više i Nemaca u Vojvodini. Deo ovih drugih je evakuisan, a deo je pao u ruke Crvene Armije i NOV. Priličan broj je pobijen u prvom talasu osvete. Pri tome su domaći partizani, razumljivo, bili mnogo suroviji nego stranci - Crvenoarmejci. Od tada pa do sredine 1945. skoro svo nemačko stanovništvo Jugoslavije je logorisano, lišeno svih prava i imovine. Do proleća 1948. kada su logori raspušteni, ogroman broj zatočenih Švaba je pomro od gladi, bolesti, teškog rada ili maltretiranja. Preživeli su za svoju tregediju optuživali Srbe, iako su odluke donošene od jugoslovenskog vrha. Deo Srba se zaista osramotio pljačkom, maltretiranjima i ubistvima Švaba u jesen 1944, baš kao što je to bio slučaj sa delom Švaba u proleće 1941. i kasnije. Nacionalna, ideološka i lična mržnja, koristoljublje i patološke devijacije su ponovo došli do

izražaja, delom zbog ponašanja samih Švaba tokom rata, a delom zbog želje komunističkog vrha da se oslobodi manjine za koju se smatralo da je dokazano nelojalna. Pri tome je ovo drugo bilo presudno - vrlo mali napor je učinjen da se pravi krivci kazne, čak kad su oni i bili poznati. Umesto njih stradali su starci, žene i deca. Tokom te tragedije Švaba, uvek bi se našlo Srba koji su bili spremni da pomognu svojim bivšim komšijama. Na taj način su prijateljski odnosi koji su postojali u prošlosti a koje je rat naizgled sasvim pomutio ipak uspeli da sačuvaju i svoju pozitivnu dimenziju.

Posle raspuštanja logora u proleće 1948. godine i posle tri godine radne obaveze uz ograničenu slobodu kretanja, većina preživelih Švaba se legalno iselila iz Jugoslavije. Sa sobom su poneli osećaj ogorčenja ne samo na Titov režim koji je po njima skrivio njihovu patnju, već često, iako ne uvek, i ogorčenje Srbima koje su bez prave osnove, unutar komunističkog režima smatrali za najodgovornije. Do ovoga je došlo po inerciji i zato što je daleko najveći deo Švaba ostao u zemlji baš među Srbima - u Vojvodini. Tako se zajednički, tokom više od dva veka uglavnom dobrosusedski suživot vojvođanskih Srba i Švaba završio u znaku zločina i međusobnog okrivljivanja. Na opštem nivou jednostranost pogleda i nepoznavanje motiva i stavova druge strane održavaju atmosferu kivnosti i neprijateljstva. Na sreću na nižem, individualnom, ljudskom, nivou, stara prijateljstva su često opstala, a dolaskom srpskih gastarbajtera u Nemačku i Austriju, sklopljena su i neka nova.

Sukobi između vojvođanskih Srba i Švaba do kojih je povremeno dolazilo pokazuju u kojoj meri velike međunarodne katastrofe dotiču male narode, izazivajući sukobe i tamo gde nema direktnog razloga za konflikt. Ako se neka pouka može izvući iz 250-ogodišnjeg suživota Srba i Nemaca, bio bi to savet da se velikim svetskim burama mali ljudi mogu odupreti samo ako u svojoj maloj sredini postupaju sa susedima uvek čovečno. Na žalost stalno se pokazuje koliko je ovu jednostavnu formulu, zbog ljudskih slabosti, često teško sprovesti u praksi.